

DOI 10.26886/2414-634X.4(23)2018.5

UDC: [37.013.42:373.5](09)(477)

PRINCIPLES AND ACTIVITY TENDENCIES OF THE CHILDREN'S SOCIAL AND PEDAGOGICAL SERVICES

I. Yelantseva

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkiv

The concept of the social and pedagogical service for children is being analyzed. The types of social and pedagogical services have been characterized. There being defined the aim, the tasks, the main principles and the activity tendencies of the children's social and pedagogical communities where the main principles include the observance and protection of human rights, targeting and individual approach, accessibility and openness, voluntary choice in obtaining or refusal to receive social services, humanity, integrity, legality, social justice, the insurance of the confidentiality of the social workers with children and some others.

Key words: children, principles, tendencies, social and pedagogical service, activity.

Еланцева І. І. Принципи й напрями діяльності дитячих соціально-педагогічних служб / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна, Харків

Розглянуто поняття «соціально-педагогічна служба для дітей», схарактеризовано види соціально-педагогічних служб, визначено мету, завдання, основні принципи (додержання і захист прав людини; адресність та індивідуальний підхід; доступність та відкритість; добровільність вибору в отриманні чи відмові від отримання соціальних послуг; гуманність; комплексність; законність; соціальна справедливість; забезпечення конфіденційності суб'єктами

соціальної роботи з дітьми та деякі інші) *та напрями діяльності дитячих соціально-педагогічних служб.*

Ключові слова: діти, принципи, напрями, соціально-педагогічна служба, діяльність.

Постановка проблеми. Для сучасного українського суспільства характерні кризові явища, соціальні, економічні та політичні суперечності, нестабільність, зниження виховного потенціалу сім'ї та школи, зростання бездоглядності та безпритульності серед неповнолітніх, збільшення кількості неповнолітніх, хворих на алкоголізм та наркоманію. Зазначені негативні явища загострюють проблеми соціально-педагогічної підтримки підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом з'явилися дослідження, присвячені змісту соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями дітей – О. Безпалько, З. Зайцева, І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонова, Л. Міщик, В. Оржехівська, А. Рижанова, І. Трубавіна та інші. Разом із тим вивчення науково-педагогічних джерел свідчить про відсутність цілісного дослідження, яке б узагальнило теорію та практику діяльності дитячих соціально-педагогічних служб.

Мета статті – проаналізувати основні принципи та напрями діяльності дитячих соціально-педагогічних служб в Україні.

Виклад основного матеріалу статті. Дитячі соціально-педагогічні служби – це установи та організації, які надають соціальні послуги неповнолітнім особам, здійснюють соціальну, педагогічну та психологічну підтримку учнів різних типів навчальних закладів [9; 10].

Соціально-педагогічні служби для дітей здійснюють соціальне обслуговування та надають певні соціальні послуги. Соціальне обслуговування дітей та молоді – система соціальних заходів,

спрямованих на сприяння, підтримку і надання послуг дітям з метою подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримку соціального статусу та повноцінної життєдіяльності [5, стаття 1]. Соціальні послуги – комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем [4].

У ході науково-педагогічного пошуку встановлено, що соціально-педагогічна служба є ефективною та необхідною формою у системі навчальних та виховних закладів в Україні.

В останні роки в Україні активно розвивається мережа соціально-педагогічних служб. Створюються благодійні і приватні соціальні служби, але державні заклади соціально-педагогічної роботи залишаються основним фактором соціального захисту дітей. Варто зазначити, що соціально-педагогічні служби поділяються на кілька видів. Так, у залежності від масштабів діяльності розрізняють такі види служб, як:

- міжнародні організації (Дитячий фонд ООН, міжнародна організація праці, Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД та ін.), діяльність яких поширюється на міжнародний простір;
- загальнодержавні організації (Міністерство праці та соціальної політики України, Державний центр соціальних служб для молоді, Всеукраїнська Мережа людей, які живуть з ВІЛ, Союз інвалідів України тощо);
- регіональні організації (районний центр зайнятості населення, міське управління праці та соціального захисту, громадські та благодійні організації, які надають соціальні послуги та зареєстровані на обласному, міському, районному рівнях) [1; 8; 9].

У ході науково-педагогічного пошуку встановлено, що соціально-педагогічними службами для дітей у межах своєї компетенції опікуються:

- районні центри соціальних служб для молоді (соціальний супровід, соціальна підтримка, соціальне інспектування неблагополучної сім'ї; інформаційні і консультативні соціально-педагогічні послуги сім'ям; психологічна підтримка сім'ї; соціальна реклама здорового сімейного способу життя; організація сімейного дозвілля, спілкування і відпочинку; оздоровлення дітей з неблагополучних сімей і дітей з девіантною поведінкою; вивчення проблем і потреб сімей різних типів);

- районні відділи соціального захисту (надання різних видів матеріальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: субсидії, виплати на дітей, пенсії, гарячі обіди, компенсації, пільги тощо; допомога малозабезпеченим сім'ям у вихованні дітей: надання безкоштовних квитків на свята, в музеї тощо);

- районні відділи освіти (інспектори з охорони дитинства виявляють дітей, які потребують захисту прав у сім'ї і суспільстві; надають матеріальну допомогу дітям з малозабезпечених сімей, організують їх дозвілля та відпочинок, культурну просвіту);

- районні служби у справах неповнолітніх (проводять спільно з дільничними інспекторами міліції, народними депутатами бесіди з батьками стосовно їхньої відповідальності за умови проживання і виховання дітей; рейди-перевірки неблагополучних сімей; позбавлення батьківських прав, опіки, піклування);

- кримінальна міліція у справах неповнолітніх (проводять обстеження житлово-побутових умов сім'ї, виявлення фактів асоціальної та аморальної поведінки батьків, ізоляцію дітей від таких умов життя і передавання їх у притулок, інтернат соціального

патронажу; запрошення батьків на засідання у виконком для бесіди з ними, попередження про необхідність виконувати батьківські обов'язки, інформування про відповідальність за невиконання цих обов'язків; звернення до громадських організацій, трудових колективів з проханням вплинути на виконання батьками своїх обов'язків щодо дітей; допомогу в розшуку сімей бездоглядних дітей, вивчення можливостей повернення їх у сім'ї);

- дільничні інспектори міліції (за заявами сусідів, членів сім'ї відвідують сім'ї з метою перевірки тривожної інформації і попередження батьків про відповідальність за невиконання обов'язків щодо дітей, фіксування у протоколі виявлених правопорушень; взяття на облік неблагополучних дітей і батьків, які недбало виконують свої обов'язки щодо них; рейди-перевірки становища в сім'ї: зовнішній огляд дітей, умов життя, бесіди з батьками і дітьми; допомога у влаштуванні батьків на лікування від алкогольної та наркотичної залежності; допомога службі у справах неповнолітніх в оформленні опіки та піклування) [7; 8; 9].

У відповідності з Законом України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» основними принципами діяльності соціально-педагогічних служб для дітей визначено: додержання і захист прав людини; адресність та індивідуальний підхід; доступність та відкритість; добровільність вибору в отриманні чи відмові від отримання соціальних послуг; гуманність; комплексність; максимальна ефективність використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами соціальної роботи з дітьми; законність; соціальна справедливість; забезпечення суб'єктами соціальної роботи з дітьми конфіденційності, дотримання ними стандартів якості, етичних і правових норм [5].

До провідних сфер здійснення соціально-педагогічної роботи з дітьми у соціально-педагогічних службах належать: громадська, економічна, освітня, виховна, культурна, оздоровча [5].

На основі аналізу науково-педагогічної літератури (О. Безпалько, О. Гомонюк, А. Капська, З. Шевців) визначено, що головна мета діяльності соціально-педагогічних служб – здійснення організаційно-методичного забезпечення процесу комплексної реабілітації вихованців закладу.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел приводить до висновку, що основними напрямками роботи соціально-педагогічних служб для дітей можна вважати:

- забезпечення раннього виявлення, обліку та здійснення соціальної роботи з різними категоріями сімей і осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- організація корекційно-розвивальної роботи;
- оптимізація реабілітаційно-педагогічної діяльності, розробка і апробація реабілітаційно-орієнтованих програм;
- участь у формуванні освітнього простору закладу, збагаченого реабілітаційними впливами;
- участь у роботі творчої лабораторії реабілітаційної педагогіки; проектування, моделювання, відслідковування інноваційних процесів;
- сприяння запровадженню змістово-технологічних засад реабілітаційної педагогіки;
- пропаганда ідей педагогіки і психології життєтворчості серед педагогічного колективу, вихованців;
- допомога вчителям, вихователям, керівникам творчих об'єднань, вихованцям в опануванні інноваційними технологіями;
- забезпечення підготовки до самостійного життя, соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із

числа учнів старших класів та випускників інтернатних закладів та осіб із числа дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування;

- участь у роботі закладу з підготовки та перепідготовки кадрів для забезпечення реабілітаційного компоненту системи освіти, розробка програм з методик соціально-педагогічної діяльності;

- участь у методичній роботі закладів освіти та виховання;
- організація соціально-педагогічного моніторингу;
- здійснення соціальної роботи, спрямованої на запобігання відмовам від новонароджених дітей, соціальна підтримка вагітних жінок та жінок з новонародженими дітьми;

- сприяння розвитку та функціонування сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- створення інноваційного банку реабілітаційно-педагогічних технологій [3; 6].

Вивчення досвіду діяльності соціально-педагогічних служб в Україні (Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Печерського району м. Києва, Броварський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Гайсинський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціально-психолого-педагогічна служба Комунального закладу Рубіжанський навчально-реабілітаційний центр «Кришталік») показало, що до основних завдань їхньої діяльності на сучасному етапі належать:

- здійснення заходів щодо виявлення та обліку сімей, дітей і молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги;

- здійснення контролю у межах повноважень за цільовим використанням державної допомоги при народженні дитини;

- здійснення соціальної та психологічної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа з метою підготовки до самостійного життя, організації наставництва;
- здійснення соціального супроводу прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу, а також соціального супроводу дітей, які перебувають під опікою, піклуванням, за поданням служби у справах дітей;
- інформування населення про соціальні послуги, які надаються відповідно до чинного законодавства;
- проведення оцінки потреб сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, у тому числі сімей учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщених осіб, визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки;
- надання сім'ям, дітям і молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, в тому числі сім'ям учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщеним особам, соціальних послуг із: соціального супроводу; консультування; соціальної профілактики [2].

Варто зазначити, що соціально-психологічні служби для дітей під час виконання покладених на них завдань виконують ряд функцій, а саме:

- взаємодіють з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадськими об'єднаннями, а також фізичними особами;
- сприяють громадським організаціям, іншим об'єднанням громадян у реалізації соціально значущих ініціатив і проектів;

- залучають благодійні й громадські організації, суб'єкти господарювання до розв'язання актуальних соціальних проблем сім'ї, дітей та молоді;
- здійснюють заходи щодо розробки та поширення соціальної реклами та організації роботи з засобами масової інформації;
- сприяють добровільній, добродійній, соціально-корисній діяльності дітей та молоді, роботі волонтерів при центрі;
- здійснюють підготовку кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники, усиновлювачі, патронатні вихователі, наставники;
- проводять соціологічні дослідження та опитування з метою визначення проблем сім'ї, дітей та молоді;
- залучають міжнародну фінансову та технічну допомогу, міжнародні гранти, а також надають гуманітарну та іншу допомогу сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі. Таким чином, до провідних принципів діяльності дитячих соціально-педагогічних служб належать: додержання і захист прав людини; адресність та індивідуальний підхід; доступність та відкритість; добровільність вибору в отриманні чи відмові від отримання соціальних послуг; гуманність; комплексність; законність; соціальна справедливість; забезпечення конфіденційності суб'єктами соціальної роботи з дітьми та деякі інші. Основними напрямками діяльності зазначених служб є: забезпечення раннього виявлення, обліку та здійснення соціальної роботи з різними категоріями сімей і осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах; організація корекційно-розвивальної роботи; забезпечення підготовки до самостійного життя, соціальної адаптації дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування; участь у методичній роботі закладів освіти та виховання; здійснення соціальної роботи, спрямованої на запобігання відмовам від новонароджених дітей; соціальна підтримка вагітних жінок та жінок з новонародженими дітьми та деякі інші.

До перспективної тематики подальших наукових пошуків можна віднести питання порівняльного аналізу змісту, форм та методів діяльності соціально-педагогічних служб для дітей в Україні та провідних країнах світу.

Література:

1. Безпалько О. В. *Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: Монографія.* / О. В. Безпалько – К., 2006. – 408 с.
2. Броварський районний центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Електронний ресурс. URL: <http://www.brovary-rda.gov.ua/administracia/struktura-rda/centr-socialnoie-sluzbi-dla-sim-ie-ditej-ta-molodi>
3. Гайсинський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Електронний ресурс. URL: <http://www.gaysin-rda.gov.ua/2016-09-03-11-47-23/2016-09-04-05-38-11.html>
4. Закон України «Про соціальні послуги». Електронний ресурс. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
5. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Електронний ресурс. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
6. Організація роботи соціально-педагогічної служби. Електронний ресурс. URL: <http://novosvit.pp.ua/organizatsiya-roboti-sotsialno-pedagogichnoyi-sluzhbi/>

7. Представництво інтересів соціально вразливих дітей та сімей: Навч. посібник / За ред. Т. В. Семигіної. – К.: Четверта хвиля, 2004.
8. Соціальна робота в Україні: Навч. посібник / За заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонова. – К.: Центр навч. літератури, 2004.
9. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні / За ред. І. Григу, Т. Семигіної. – К., 2002.
10. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. / І. М. Трубавіна – К.: ДЦССМ, 2002.

References:

1. Bezpalko O. V. Organizatsiia sotsialno-pedagogichnoi roboty z ditmy ta moloddiu u terytorialnii hromadi: teoretyko-metodychni osnovy: Monographiia. / O. V. Bezpalko - K., 2006. - 408 s.
2. Brovarskyi raionnyi tsentr sotsialnykh sluzhb dlia simi, ditei ta molodi. Elektronnyi resurs. URL: <http://www.brovary-rda.gov.ua/administracia/struktura-rda/centr-socialnoie-sluzhbi-dla-sim-ie-ditej-ta-molodi>
3. Haisynskyi raionnyi tsentr sotsialnykh sluzhb dlia simi, ditei ta molodi. Elektronnyi resurs. URL: <http://www.gaysin-rda.gov.ua/2016-09-03-11-47-23/2016-09-04-05-38-11.html>
4. Zakon Ukrainy "Pro sotsialni posluhy". Elektronnyi resurs. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
5. Zakon Ukrainy «Pro sotsialnu robotu z simiamy, ditmy ta moloddiu». Elektronnyi resurs. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
6. Orhanizatsiia roboty sotsialno-pedahohichnoi sluzhby. Elektronnyi resurs. URL: <http://novosvit.pp.ua/organizatsiya-roboti-sotsialno-pedagogichnoyi-sluzhbi/>
7. Predstavnytstvo interesiv sotsialno vrazlyvykh ditei ta simei: Navch. posibnyk / Za red. T. V. Semyhinoi. – K.: Chetverta khvylia, 2004.

8. *Sotsialna robota v Ukraini: Navch. posibnyk / Za zah. red. I. D. Zvierievoi, H. M. Laktionova. – K.: Tsentr navch. literatuty, 2004.*
9. *Sotsialni sluzhby – rodyni: Rozvytok novykh pidkhodiv v Ukraini / Za red. I. Hryhy, T. Semyhinoi. – K., 2002.*
10. *Trubavina I. M. Sotsialno-pedahohichna robota z neblahopoluchnoiu simieiu. / I. M. Trubavina – K.: DTsSSM, 2002.*